

Araştırma Makalesi / Research Article

OSMANLI BASIN TARİHİNDE BİR İLGİNÇ REKABET: HANIMLAR ÂLEMİ VE KADINLAR ÂLEMİ GAZETELERİ

Özlem KUTKAN*

AN INTERESTING COMPETITION IN THE HISTORY OF THE OTTOMAN PRESS: HANIMLAR ÂLEMİ VE KADINLAR ÂLEMİ NEWSPAPERS

Öz

1914 yılında İstanbul'da kısa aralıklarla yayın hayatına başlayan Hanımlar *Âlemi* (27 Mart 1330 – 24 Temmuz 1330) ve *Kadınlar Âlemi* (22 Mayıs 1330 -7 Temmuz 1330) gazeteleri isim ve konu /içerik benzerlikleri ile okuyucularına hitap eden iki rakip gazetedir. Nitekim, reklam gelirleri ve satışlarının gazetelerin ayakta kalmaları içinde önemli oluşu ve benzer okuyucu kitlelerine hitap etmeleri kısa sürede iki gazeteyi karşı karşıya getirecek ve ortaya ilginç bir tartışma/ mücadele tablosu ortaya çıkacaktır. Bu makale, gazetelerin kısa tanıtımının ardından dönemin basın kültürü ve edebi akımı üzerinden ilgili süreci somutlaştırmaya çalışmıştır. Böylelikle I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı basın ve kültür dünyasına ilişkin bir boyutun görünür kılınmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hanımlar Âlemi, Kadınlar Âlemi, Gazete, Osmanlı, Rekabet.

Abstract

Hanımlar Âlemi (April 9 1914 – August 6 1914), *Kadınlar Âlemi* (June 4 1914-July 30 1914) both newspapers/ journals, which started their publications within a short interval of each other in Istanbul. They were two rival newspapers that were both trying to attract the same readers, both dealing in similar topics and subject matter. Because of the potential revenue that could be gained from advertising and sales and the importance of this revenue for the survival of the newspaper, it would soon bring the two newspapers into direct competition with

* Dr., Kastamonu Üniversitesi, e-posta: okutkan@kastamonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1202-7246>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Özlem Kutkan).

Atıf: Kutkan, Ö. (2021), Osmanlı Basın Tarihinde Bir İlgİNç Rekabet: Hanımlar Âlemi ve Kadınlar Âlemi Gazeteleri, 21(3), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 1007-1016, <https://doi.org/10.11616/asbi.955144>.

Makale Gönderim Tarihi: 20.06.2021

Makale Kabul Tarihi: 20.09.2021

each other. This article, after giving a brief introduction to each of the newspapers, has tried to be embodied this respective process by the literary movement and the press culture of the period. Thus it aims to contribute to the visibility of the dimensions related to the 1914's Ottoman press world.

Keywords: Hanımlar Âlemi, Kadınlar Âlemi, Newspaper, Ottoman, Competition.

1. Giriş

1914 yılı, İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidarda olduğu, Bâb-ı Âli caddesinde gazete idarehanesinin hatırı sayılır bir müesseseye dönüştüğü, gazete sahibinin iyi bir konumda ancak yazarlarının cebinde parası olmayan fesini kaplatmayan kişiler olarak resmedildiği bir dönemdir (Karay, 2002:148-149)¹. Aynı yıl, Bâb-ı Âli caddesinde ilki *Hanımlar Âlemi* ikincisi *Kadınlar Âlemi* olmak üzere yaklaşık iki ay aralıkla iki kadın gazetesi yayın hayatına başlar². Bunlardan *Hanımlar Âlemi*, Mehmed Asaf ve Ahmed Cevdet isimleri ile özdeşleşirken *Kadınlar Âlemi* ise M. Ekrem ve Feriha Kâmran isimleri ile ön plana çıkar. Bu bağlamda fikir yazıları kaleme alan kadın yazarlara kısaca baktığımızda Feriha Kâmran'ın *Kadınlar Âlemi*'nin başyazarı olarak kadınların sosyal ve siyasi hayattaki konumlarına ilişkin çeşitli fikir yazıları kaleme aldığı³, Fatma Neşide'nin ise süreklilik göstermeyen sosyolojik tahlil niteliğindeki yazılarıyla zaman zaman *Hanımlar Âlemi*'nde makaleler yayınladığını görürüz (Fatma Neşide, 27 Mart 1330: 3-4; 17 Temmuz 1330: 1-2).

Her iki gazete de kadınların ilgi ve duygularına hitap eden moda, sağlık, güzellik, kültürlü Osmanlı kadını, sosyal yaşamda Osmanlı kadını, özellikle görücü usulü üzerinden evlilik müessesesi gibi konuların yanısıra sevgiliye duyulan özlem, hayal kırıklığı gibi hislerin ifade

¹Kadınlara yönelik basın yayın faaliyetlerine ilişkin zengin araştırma kaynaklarının varlığından ötürü tekrar eden aktarımlardan kaçınmak amacıyla ilgili süreç tekrar ele alınmayacaktır. Kadın basın yayın hareketlerinin doğuş ve gelişim süreçleri için bkz. (Akagündüz, 2013; Çakır, 2016; İlyasoğlu ve İnel,1984; Kurnaz, 2015).

² *Hanımlar Âlemi*, 27 Mart 1330; *Kadınlar Âlemi*, 22 Mayıs 1330. Yayın aralığı ve dizayn olarak gazeteden çok dergiyi andırdıkları için çeşitli araştırmalarda söz konusu yayınlar dergi olarak adlandırılmışlardır. Ancak söz konusu yayınlar kendilerini gazete olarak tanımladıkları için- ayrıca metin içinde risâle adlandırılmasının da kullanıldığı görülecektir- bu araştırmada gazete olarak ifade edilmişlerdir.

³ *Hanımlar Âlemi* ve *Kadınlar Âlemi* gazetelerine yönelik farklı nitelikteki araştırmalar için bkz. (Kutkan, 2007; Özbay, 2014; Şentürk, 2019).

bulduğu edebi çalışmalar ve okuyucu mektupları, ödüllü bilmecelele kadınların dünyası üzerinden hem kadın hem de erkek okuyucularının beklentilerini karşılamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda özellikle dönem modasını yansıtan kadın modellerin masalımsı derinlikteki fotoğraflarının çeşitli yorumlarla okuyuculara ulaştırıldıklarını görüyoruz. Gerek gazetelerin görselleri gerekse nesir ve şiir çalışmaları her iki yayının da dönemin etkin akımı olan Romantizmin⁴ etkisi altında olduklarını göstermektedir⁵. Söz konusu akım şüphesiz kendisini şiir ve nesirde Osmanlı edebiyat birikimi üzerinden ortaya koyacaktır⁶.

Ek I: *Hanımlar Âlemi*, 24 Nisan 1330.

Ek II: *Kadınlar Âlemi*, 18 Haziran 1330.

⁴ XIX. yüzyılın erken dönemlerinde tüm sanat dallarına ve siyasete etki eden en etkili kültür hareketidir. XVIII. Yüzyılın Klasizmine ve aydınlanmaya karşı tepkiyi ifade eden ve Klasizm, akıl, disiplin ve uyumu hedeflerken, duygu, özgürlük ve hayal gücünü vurgulayan romantizm ilk olarak İngiltere ve Almanya'da gelişmiştir. Romantiklerin bireyselliğe ve yaratıcılığa olan inancı sanatsal bir deha kültü haline dönüşür. Başkalarının göremediği benzersiz şeyleri görebilen benzersiz şekilde yaratıcı birey kavramı insanları farklı arayışlara yöneltmiştir (Cole ve Symes, 2013). Konuya ilişkin farklı derinlikteki araştırmalar için ayrıca bkz. (Maurice, 1897).

⁵ Ek I, Ek 2; (Ongun, 1947). Namık Kemal ile başlayan Türk romantizminin özellikleri için bkz. (Ülken, 1992:99-100; Gök, 2017: 41-72).

⁶ (Hâcer, 29 Mayıs 1330:3) "...Hayatın mütevellin gölgeleri semâların siyâh derinliklerinde çizdikleri eserlerle her vakit bana elem yolları, hasret yuvaları teressüm idiyorlar...Efsûs ki; benim gölgelerim, hayatımın gölgeleri, hep acı, hep zehir, hep iğnelerin savlet-i kahrı ile benim şu zavallı , bedbaht gençliğimi tebâh itmekden başka bir şey yapmamışdır ki...." ifadelerindeki yoğun duygusallık romantizm akımının temel göstergelerinden olarak konuya ilişkin örnek olarak verilebilir.

2. Bir Uğursuz Hareket

“Dikkat Lâzımdır

“Kadınlar Âlemi” nâmıyla Çocuk Duygusu gazetesi sahibi Leon ve Mihrân Mardiroşyan Efendilerin çıkaracaklarını haber aldığımız gazete ile Hanımlar Âlemi arasında hiçbir münasebet yoktur. Karielerimizin dikkat etmelerini rica ederiz” (Hanımlar Âlemi, 22 Mayıs 1330).

Kadınlar Âlemi gazetesinin birinci sayısının yayınlandığı 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914) tarihi, Hanımlar Âlemi gazetesinin dokuzuncu sayısının yayınladığı güne denk gelmiş ve aynı gün Hanımlar Âlemi ilk sayfasında yukarıdaki kısa uyarıyı yayınlamıştır. Kadınlar Âlemi için bu uyarı hiç iyi niyetli değildir ve okurlarını böyle bir konu ile rahatsız etmek istememelerine rağmen bir açıklama yapmak zorunluluğu ile karşı karşıya kaldıklarını M. Ekrem, Kadınlar Âlemi adına izah etmeye başlar. Söz konusu yazı “Bir Hareket-i Meşûm” başlığı altında kaleme alınmıştır. Buna göre, Hanımlar Âlemi gazetesinin sahibi Konsolodcu Âsaf Efendi, Kadınlar Âlemi’ni ve onun baskısı olan Çocuk Duygusu’nun sahipliğini Leon ve Cihan Matbaası’nın sahibi Mihran Efendilere mal ederek onların Gayr-ı Müslim olmalarından yararlanmaya çalışmaktadır. Bu da kişisel çıkarları için milliyet meselelerini kullandığını göstermektedir. Oysa gazetenin sahibi kendisidir. İşin aslında Hanımlar Âlemi gazetesinin sahibi Leon Efendi iken gazetenin zamanla ilgi kaybetmesinden ötürü Leon Efendi Konsolodcu Asaf Efendi ile ilgisini kesmiştir. Bu süreçte kendisi Çocuk Duygusu’nun başyazarı iken kendisi de Kadınlar Âlemi’ni çıkarmaya başlamıştır. Ekrem, eğer Asaf Efendi, gazete üzerinden ticareti daha iyi noktaya getirmek istiyorsa milliyet gibi meselelerden istifade etmemelidir der ve ekler. “Âlem-i Matbuat Beğoğlu Borsası değildir” (M. Ekrem, 29 Mayıs 1330).

Kadınlar Âlemi’nin konu ile bağlantılı olduğunu düşündüğümüz bir diğer yazısı ise yine ikinci sayıda yayınlanmıştır. Ancak söz konusu yazı konunun muhatabına direk hitap etmek yerine edebi bir tarzda ifade bulmuştur. Şöyle ki, Hafta Mektubu köşesinde “yeni şair” kaleminden konu reklamcılığın dünya ve Osmanlı Devleti’ndeki gelişim noktası üzerinden işlenir ve mesele hanımlar âlemine getirilir. Nitekim bir gün yeni şair, kedisini için işkembe almak üzere ciğerci Arnavud Ağa’ya uğramıştır ve onu dalgın bir şekilde gazete okurken bulduğunda aralarında aşağıdaki konuşma geçer:

“ - ... Anlat bakalım ne âlemdesin?

- Hanımlar Âleminde....

- O!... Pıravo!... Sen öyle âlemlerde de dolaşıyorsun ha!...

- *Ne yapalım efendim... Bizim hemşehrilerden biri çıkarıyormuş da...*
- *Ya!... o (Alem) ile bizim (âlem) arasında fark var mı?*
- *Sizin âlemi anlamam ama..O çok güzel!*
- *Niçin?*
- *Orada da bu koku var!*
- *Hangi koku?*
- *Ahmed Ağa bizim kedinin kokmuş! İşkembesini tel dolabdan çıkararak irâe itdi...” (Yeni Şair, 29 Mayıs 1330:8).*

Yukarıdaki, metinde ismi geçen hanımlar âlemi ile haftalık yayınlanan *Hanımlar Âlemi* gazetesi isim benzerliğinin tesadüfi olmadığı düşünüldüğünde Hanımlar Âlemi gazetesinin kokusunun kokmuş işkembeye benzetildiği görülecektir. Söz konusu edebi üslup Osmanlı edebiyat tarihinde köklü bir geçmişi olan hiciv edebiyatı üzerinden değerlendirildiğinde rakip gazetenin yerilmesi için hiciv edebiyatının özelliklerinde olan abartılı tuhaf benzetme ile yergi ve sövgü dili kullanıldığı görülecektir (Okay, 2001: 447; Apaydın, 2001: 48-52).

Hanımlar Âlemi'nin, *Kadınlar Âlemi* gazetesine yönelik cevabı ise on birinci sayısında iki farklı yol üzerinden olmuştur. İlki, konunun mahkemeye taşınması ikincisi ise kendilerine ulaşan bazı okuyucu mektupları üzerinden ulaştıkları bir kanaati paylaşmaları biçimindedir. Sırasıyla her iki gelişmeye baktığımızda ilk girişimin “*Bâb-ı Âdalete Mecburi Bir Mürââcat*” başlığı ile okuyuculara Hanımlar Âlemi gazetesi müdürü Ahmed Cevdet tarafından duyurulduğu görülür. Buna göre matbuat âleminde on altı yıldan beri namus ve haysiyetiyle çalışmakta olan gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Mehmed Âsaf Bey'in şahsına *Çocuk Duygusu* adlı derginin imtiyazında olduğunu Leon Efendi'nin tahkik ettikleri bir başka risalede şahsına ilişkin karalamadan ötürü dava açıldığıdır. Davanın muhatapları *Çocuk Duygusu*'nun imtiyaz sahibi olup söz konusu yazının yayımlandığı risâlenin de sahibi olan Leon Efedî, yazı işleri müdürü M. Ekrem ve İstanbul büyük postahanesi muhasebe kaleminden Eşref Bey'lerdir (Ahmed Cevdet, 5 Haziran 1330). İkinci girişim ise yine “*Nazar-ı Dikkate*” başlığı altında ilginç bir iddia ve bir uyarıdır. Buna göre, okuyuculardan gelen bazı mektuplardan kimi gazetece dağıtıcılarının Hanımlar Âlemi kapağı içine başka bir risâle koyarak okuyuculara vermek istediklerini anlamışlardır. Bu nedenle okuyucularından hem kapağın hem de içindeki gazetenin *Hanımlar Âlemi* olmasına dikkat ederek satın almalarını rica etmektedirler (Nazar-ı Dikkate, 5 Haziran 1330).

Kadınlar Âlemi gazetesi bundan sonra kendi yayın işleyişine yönelirken *Hanımlar Âlemi* ise okuyucuları ile dava sürecini paylaşmaya devam eder. Nitekim bir hafta sonra gazetenin imtiyaz sahibi Mehmed Asaf'ın Dersaadet Bidâyet Müdde-i Umumiliği'ne yaptığı müracaatın Birinci Ceza Mahkemesi'nde ne şekilde icra olduğu yayınlanmıştır. İlgili yazıda mahkemenin yedi haziran cumartesi günü gerçekleştiği belirtilir. Mahkemede kâtip, Ceza Kanunnâmesi'nin 214. Maddesi uyarınca mahkûmiyetlerini talep eden iddianameyi okuduktan sonra Mehmed Asaf ayrıca söz alarak ilgili makale ile itibarının zedelendiği yönündeki şikâyetini yinelemiştir. Ardından mahkeme reisi söz konusu iddiaya karşı cevabının ne olduğunu Eşref Bey'e sormuş, kendisi avukat talebinde bulunacağını belirtmiş, aynı soruyu Leon Efendi'ye sorduğunda ise Leon Efendi, Mehmed Asaf'ın kendisine zarar verdiği “*vesaireden*” bahsettikten sonra avukat talebinde bulunacağını ifade etmiştir. Davanın görülmesine haziranın on altısında devam edilecektir⁷. Mahkeme sonucunun ne olduğunu ise *Hanımlar Âlemi* gazetesinin on dördüncü sayısında görüyoruz. Buna göre, “Bir Hareket-i Meşum” başlıklı makalenin yayınlanması Leon Lütfi Efendi ile sorumlu müdür Eşref Bey'in bilgisi dışında gerçekleşmiştir. Nitekim kendileri de böyle bir makalenin yazılmış olmasından ötürü üzüntü içindedirler. Söz konusu açıklama ve kendilerinin de gerçekleştirdiği araştırma neticesinde bu hadiseden Eşref ve Leon Beylerin bilgi ve rızalarının olmadığı anlaşıldığından Mehmed Asaf Bey haklarındaki davadan vazgeçmiştir⁸.

Bununla birlikte iki gazete arasındaki tüm sorunlar çözülmüş değildir. Nitekim yukarıdaki açıklamanın hemen yanı başında *Hanımlar Âlemi*, daha önce de yayınladığı bir uyarıyı “Dikkatle Okuyunuz” başlığı altında okuyucularına yineler. İlgili uyarı, bazı gazete dağıtıcılarının *Hanımlar Âlemi* kapağı içinde isim benzerliğinin olduğu başka bir risalenin dağıtılmakta olduğu iddiasının tekrarıdır. “Dolayısıyla, *Hanımlar Âlemi* gazetesi okuyucularından kapak ile içindeki gazetenin aynı olup olmadığını okuyucularından kontrol etmelerini tekrar istemektedir. Bu

⁷ *Hanımlar Âlemi*'nin 12 Haziran 1330.'de yayınlanan sayısında “*Bâb-ı Âdaletde*” başlıklı yazıda Mehmet Âsaf'ın mahkemede “...*matbûât âleminde on altı ve mahâfil-i sarrâfiyede on yedi seneden beri namuskârane çalışdığını ve müddet zarfında en ufak bir kabâhat u cünha ile dahi mahkûm olmadığını ve hâlbuki << Kadınlar Âlemi >> nâm risâledeki o fikra ile haysiyet-i şahsiyesinin ve itibar-ı ticârî ve sarrâfiyesinin pâ-y-mâl idildiğini...*” ifade ettiği yazılmıştır”.

⁸ “<< *Hanımlar Âlemi* >> *Sâhib-i İmtiyâzı Mehmed Âsaf Beğ Efendi'ye*” başlıklı yazının altında sorumlu müdür Eşref ve *Çocuk Duygusu* imtiyaz sâhibi Leon Efendi'nin konuya ilişkin açıklamaları yayınlanmış ilgili yazının hemen altında ise “*Hanımlar Âlemi*” başlığı altında davadan vazgeçildiği açıklanmıştır (26 Haziran 1330).

bağlamda gazetenin yayınladığı oldukça ilginç bir diğer uyarının on sekizinci yani son sayısında yer aldığı görülür. Bu kez, “*Nazar-ı Dikkate*” başlığı altında *Hanımlar Âlemi*’ni hacim, şekil ve yazıları ile taklid eden bir risalenin yine *Hanımlar Âlemi*’nin tüccarlar arasındaki nüfuzundan istifade amacı ile bazı ticaret ve eczahane sahiplerinden reklam bedeli talep edildiğini duyduklarından reklam sahiplerini gazeteye ilan verirken gazetenin *Hanımlar Âlemi* olması konusunda dikkat etmelerini rica etmektedirler⁹. Oysa Kadınlar Âlemi, reklam yayınlama konusunda *Hanımlar Âlemi*’ne göre yayın hayatının daha erken sürecinde belirgin ölçüde tercih edilen bir gazetedir. Nitekim henüz dördüncü sayısından itibaren aldığı reklamların yoğunluğundan ötürü gazetenin basılan sayfa sayısı artmıştır. Oysa *Hanımlar Âlemi* gazetesi reklam yönünde tercih edilmeye on yedinci sayısından itibaren başlamış on sekizinci sayısından itibaren de gazetenin ilk dönem yayın hayatı son bulmuştur¹⁰.

3. Hanımlar Âlemi ve Kadınlar Âlemi’nin İddiaları Üzerine

27 Mart 1330 tarihinde yayın hayatına başlayan *Hanımlar Âlemi gazetesi* ile 22 Mayıs 1330 yılında yayın hayatına başlayan *Kadınlar Âlemi gazeteleri* benzer isimleri taşıyan ilk kadın gazeteleri değillerdir. Nitekim kendilerinden bir yıl önce Ulviye Mevlân’ın imtiyaz sahibi olduğu *Kadınlar Dünyası* farklı çalışmalar ve idealler üzerinden okuyucularına seslenmeye başlamıştır¹¹. Gerek içeriği, kuruluş gerekçesi ve ilkeleri ile *Kadınlar Âlemi* ve *Hanımlar Âlemi*’nden çok farklı bir çizgide olan derginin¹² isim olarak *Hanımlar Âlemi* ve *Kadınlar Âlemi*’ne ilham

⁹ (*Hanımlar Âlemi*, 24 Temmuz 1330).

¹⁰ Nitekim *Kadınlar Âlemi* gazetesi henüz dördüncü sayısında yaklaşık olarak yirmi dört reklam almışken *Hanımlar Âlemi* gazetesinin on altıncı sayısında yayınlanan bir reklam görülmemektedir. (*Hanımlar Âlemi*, 10 Temmuz 1330; *Osmanlı Kadınlar Âlemi*, 12 Haziran 1330).

¹¹ *Kadınlar Dünyası* gazetesi: Kadınlık hukuk ve menafını müdafaa eder, musavver gazetedir. Ayrıca mevcut sayıları için bkz. (Duman, 1987: 133).

¹² Çakır’ın, II. Meşrutiyet dönemi kadın dernekleri arasında belki de tek feminist dernek olarak değerlendirdiği “Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti”nin yayın organı olan *Kadınlar Dünyası*, söz konusu derneğin sözcülüğünü üstlenerek *Osmanlı* kadınına yeni bir rol kazandırmayı hedeflemişti. Öyle ki, dernek Türk kadınının bilimin ilerlemesine seyirci kalmadığını göstermek amacı ile üyelerinden birini pilot eşliğinde uçmasını düşünmüş ve bu görevi Belkis Şevket gerçekleştirmiştir. Kendisi, İstanbul semalarında uçan ilk Müslüman kadındır (Çakır, 2016: 107-115). Kadınların refahını destekledikleri düşünce ve iddiaları ile gazetelerinde Feriha Kâmran’ın kadınların kendilerine özgü işte çalışmaları gerektiği kadının her daim kadın olduğu düşüncesi ile Mehmed Âsaf’ın kadınların ev kadını olması yönündeki yazıları ile kıyaslandığında

vermiş olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda son olarak *Kadınlar Âlemi* gazetesinin bir nevi isim değişikliğine giderek dördüncü sayısından itibaren *ismini Osmanlı Kadınlar Âlemi* olarak değiştirdiğini de görüyoruz. Söz konusu değişiklikte Mehmed Âsaf'ın açtığı dava ve Hanımlar Âlemi gazetesinde yayınlanan uyarıların etkili olduğu düşünülebilir. Konuya ilişkin son olarak Hanımlar Âlemi gazetesinden sonra yayınlanan Kadınlar Âlemi'nin söz konusu gazeteye içerik olarak en çok benzeştiği köşenin – bilmece, şiir, güzellik gibi ortak olması tabii olan konular ve yazılar dışında- Hanım Mektupları olduğu görülecektir¹³.

Gerek *Hanımlar Âlemi*'nin on sekizinci sayısını gerekse *Kadınlar Âlemi*'nin dokuzuncu sayısını okuyan okuyucular doğal olarak bir sonraki sayının yayınlanmasını bekleyeceklerdir. Ancak 1914 yılı ağustosunun ilk haftalarında başlayan I. Dünya Savaşı sürecinde Goben ve Breslau gemileri, Cezayir'i bombaladıktan sonra İngiliz gemileri ile yaşadıkları kovalamacanın ardından Çanakkale Boğazı'na gelmişlerdir. Osmanlı Devleti, yaklaşan savaş karşısında gemilere Yavuz ve Midilli adlarını vererek satın aldıklarını bildirirken *Hanımlar Âlemi* ve *Kadınlar Âlemi* gazeteleri de çoğu gazete ve dergi gibi savaşın olağanüstü koşullarından

Kadınlar Dünyası'nın çizgisinin farklılığı bir örnek üzerinden dahi anlamlı ölçüde belirginleşecektir. Kâmran'ın konuya ilişkin düşüncelerine örnek olarak yansıtan ifadeler arasında "... Deniyor ki dünyanın her tarafında kadınlara serbestiyet verilmiştir. Neden biz o hakdan istifade etmeyelim? *Halbu ki düşünmüyorlar ki bizim dinimiz bizim tabiiimiz ve bizim görgülerimiz her milletden her memleketden büsbütün başka büsbütün ayrıdır.* Biz de isteriz ki kadın daima bir refah ve saadet içinde handan olsun, yaşasın. Biz de isteriz ki kadın serbestiyet olsun parlansın. Fakat her şeyin bir haddi olduğu gibi bu noktaların da birer haddi vardır. O hadde mantığım daire-yi salahiyetidir.....". (Feriha Kâmran, 12 Haziran 1330) . Mehmed Âsaf'ın "Validelerime, Hemşirelerime", başlıklı yazısında kadınları çalışma hayatına atılmalarına tamamen karşı olan bazı ifadelerine yine bu bağlamda yer verilebilir: "... Ben istiyorum ki ak saçlı görüşünü yine dönemin edebi anlatımına uygun olarak vurgulamaya şu ifadelerle çalışmıştır "... *Ben istiyorum ki ak saçlı vâlidelerimi gül yüzlü hemşirelerim çalışmasınlar, uğraşmasınlar, bedbaht olmasınlar! Eğer sizin de benim gibi çalışdığınızı , bir lokma ekmek için didişdığınızı görmek bana mukadder ise yalvarırım Cenâb-ı Hakka : Canımı alsun!...*" (Mehmed Âsaf, 29 Mayıs 1330: 6-7)

¹³ *Kadınlar Âlemi*'nin "Hanım Mektupları" köşesi Hadika ve Reyhan adlı iki genç kadın arasında geçen yazışmalar üzerinden kurgulanmışken *Hanımlar Âlemi*'nde söz konusu köşe ise beş genç kadının arasındaki mektuplar üzerinden işlenmiştir. İlgili mektuplar *Hanımlar Âlemi* gazetesinin yine Hanım mektupları köşesinde yayınlanmıştır. Bkz. (*Hanımlar Âlemi*, 27 Mart 1330: 4'te Sâmiha ve Lâmia; 10 Nisan 1330: 7'de Melâhat'den Lâmia'ya; 24 Nisan 1330: Müjgân'dan Lâmia'ya".

ötürü yayın hayatını sonlandıracaklardır (Karal, 1999: 365-387).

4. Sonuç

1914 yılında yaklaşık iki ay aralıkla yayın hayatına başlayan *Hanımlar Âlemi* ve *Kadınlar Âlemi* gazetelerinin incelenmesi sürecinde gazete sütunlarına yansıyan gerilimin basın ve edebiyat tarihi açısından önemli olduğu düşüncesi ile ilgili çalışma kaleme alınmıştır. Böylelikle Osmanlı basın dünyasının II. Meşrutiyet döneminde yaşadığı “yoğun rekabet” sürecinin içi somut örneklerle doldurulması imkânı ortaya çıkmıştır. Nitekim bu araştırmadaki örnekler üzerinden sert siyasi gerilimlerden kaynaklanmayan rekabetlerde gazete/ dergi isimleri ile içerikleri benzerlik taşıdığından aynı okuyucu kitlesine hitap etmelerinden ötürü doğrudan bir rahatsızlık kaynağı ortaya çıktığı görülmüştür. Rakipler ise sosyal yaşamda görülebilecek olasılıklar üzerinden bir diğerinin itibarını zedelemeye çalışırken kendisinin daha tercih edilir olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır.

Bu uygulama *Hanımlar Âlemi* gazetesinin kendi dış kapaklarının içine benzer ada sahip bir başka gazetenin konularak satılmaya çalışıldığı iddiası ile yine benzer ada sahip bir başka gazetenin kendi isimlerini kullanarak reklam geliri elde etmeye çalıştığı iddiaları ile somutlaşır ki söz konusu gazete ile eğer *Kadınlar Âlemi* işaret ediliyorsa *Kadınlar Âlemi*'nin zaten reklam sayısının önceki sayılardan itibaren tartışma götürmeyecek sayıda fazla olmasından ötürü ilgili ifade oldukça temelsiz bir iddia olarak karşımıza çıkar. *Kadınlar Âlemi* ise, basın hayatına başladığı ilk hafta *Hanımlar Âlemi* sütunlarında gazetelerinin tanıtımına ilişkin vurguda gayr-ı Müslim isimlerin dergi sahibi olarak gösterilmek istenmesinin milliyetçilik üzerinden art niyetli bir amaca hizmet ettiğini iddia etmesi ile zor duruma düşer. Nitekim Mehmed Âsaf konuyu yargı sürecine taşır. Bununla birlikte, ne Mehmed Âsaf'ın ne de *Hanımlar Âlemi*'nin Hafta Mektubu köşesinde hiciv edebiyatı üzerinden *Hanımlar Âlemi*'nin kokusunu işkembe kokusuna benzetildiği yazısı üzerinden belirgin bir mücadele süreci başlatmaz.

Kaynaklar

Hanımlar Âlemi gazetesi, I, II, III, V, VIII, IX, XII, XIV, XVI, XVIII. Sayılar.

Kadınlar Âlemi gazetesi, I, II, IV, V, IX. Sayılar.

Akagündüz, Ü. (2013), Kadın ve Kadınlığa Dair II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinden Yansımalar (1908-1918), *Cyprus International University Folklor/Edebiyat*: 19 (73) s. 63-80.

- Apaydın, M. (2001), *Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Cole, J. Symes, C. (2013), *Western Civilizations Their History & Their Culture*, New York. London: W.W. Norton & Company, Inc.
- Çakır, S. (2016), *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Duman, H. (1987), *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Katoloğu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Yayınları.
- Gök, K. (2017) Romantizm ve Romantizm Akımının Fotoğraf Sanatına Etkisi, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, s. 41-72.
- İlyasoğlu, A. İnsel, D. "Kadın Dergilerinin Evrimi", *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1854)*, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984: 163- 184.
- Karal, E.Z. (1999), *Osmanlı Tarihi*, 9, Ankara: TTK.
- Karay, R. H. (2002), *Üç Nesil Üç Hayat*, İstanbul: İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Kurnaz, Ş. (2015) *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kutkan, Ö. (2007) , Kadınlar Âlemi Dergisi (1914) ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadınlık Halleri, *Kebikeç*, XXIV, s. 247-272.
- Maurice, G. J (1897), *The Literary Movement in France During the Nineteenth Century*, New York, London: G.P. Putnam's sons.
- Okay, M. O. (2001), Hiciv, *İslâm Ansiklopedisi*, 17, s. 447.
- Ongun, C. S. (1947), *Sanat Sistemleri ve Ahmet Haşim'in Sembolizmi*, İstanbul: Tefeyyüz Kitapevi.
- Özbay, S. (2014), *Hanımlar Âlemi Gazetesi'nin İnceleme, Tasnif ve Değerlendirmesi (1914/1918) Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, E. Y. (2019), *Yeni Harflerle Hanımlar Âlemi*, İstanbul: Libra.
- Ülken, Z. Ü. (1992), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları.